

הגליון השבועי לכבוד שבת קודש

יד אברהם ישעיהו

ע"ש מרן החזון איש זצ"ל

לעילוי נשמת

איש החסד מו"ר אלכסנדר זושא ב"ר מרדכי מנחם ז"ל איש מירון - נלב"ע ב' אדר ראשון תש"ס
והו' האשה החשובה מרת מלכה ב"ר משה ע"ה - נלב"ע כ"ט שבט תשנ"א
הרה"ח ר' ראובן יוסף ב"ר אלכסנדר זושא ז"ל - נלב"ע כה אדר תשע"ו

35 שנים | תשנ"א-תשפ"ו

קריית ספר - תשפ"ו

בשר, יהיה מוחזק אצלנו כאוכל טריפות. ובכלל, הוסיף והעיר לאיש שיחו, כלום יש לנו מושג מה זה 'דרבנן'!

שלא להונות אחד מישראל בדברים.

ולא תונו איש את עמיתו (כה, יז)

שלא להונות אחד מישראל בדברים, כלומר, שלא נאמר לישראל דברים שיכאיבוהו ויצערוהו ואין בו כח להעזר מהם. ובפרוש אמרו זכרונם לברכה (ב"מ נח, ב) כיצד, אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכר מעשיך הראשונים, היו חללים באין עליו לא יאמר לו בדרך שאמרו חבריו לאיוב (ד ו) הלא יראתך כסלתך וגו'. ראה חמרים מבקשים תבואה לא יאמר להם לכו אצל פלוני והוא יודע שאין לו, ולא יאמר לתגר בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה לקח, ועל זה נאמר (ויקרא כה יז) ולא תונו איש את עמיתו.

שרש מצוה זו ידוע כי הוא לתת שלום בין הבריות, וגדול השלום שבו הבריות מצויה בעולם, וקשה המחלקת כמה קללות וכמה תקלות תלויות בה.

מדיני המצוה. כמה אזהרות וכמה זרזין שהזהירונו זכרונם לברכה בענין זה שלא להכאיב הבריות בשום דבר ולא לבישם, והפליגו בדבר עד שאמרו (שם), שלא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים, וראוי להזהר שאפילו ברמז דבריו לא יהיה נשמע חרוף לבני אדם, כי התורה הקפידה הרבה באונאת הדברים, לפי שהוא דבר קשה מאד ללב הבריות, והרבה מבני אדם יקפידו עליהם יותר מעל הממון. וכמו שאמרו זכרונם לברכה (שם) גדולה אונאת דברים מאונאת ממון, שבאונאת דברים הוא אומר ויראת מאלהיך וגו. ולא יהיה באפשר לכתב פרט כל הדברים שיש בהן צער לבריות, אבל כל אחד צריך להזהר כפי מה שיראה, כי השם ברוך הוא יודע כל פסיעותיו וכל רמיוותיו, כי האדם יראה לעינים והוא יראה ללבב, וכמה מעשים כתבו לנו זכרונם לברכה במדרשים ללמד על זה מוסר, ועקר הענין בפרק רביעי ממציא [שם].

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, ואפילו בקטנים, ראוי להזהר שלא להכאיב בדברים יותר מדאי, וזולתי במה שצריכין הרבה כדי שיקחו מוסר, ואפילו בבני ובנות בני ביתו של אדם, והמקל בהם שלא לצערם בענינים אלה ימצא חיים ברכה וכבוד. והעובר על זה והכאיב את חברו בדברים באותן שפרשו חכמינו זכרונם לברכה בבעל תשובה ובחוללה וכיצא בהן עבר על לאו זה, אבל אין לוקין עליו, לפי שאין בו מעשה. וכמה מלקיות מבלי רצועה של עגל יש ביד האדון המצוה על זה, יתעלה ויתברך וכו' ע"ש.

וכי תאמרו מה נאכל (כה, כ)

רבי אברהם דב מאברץ, בעל "הבת עין", שעלה לצפת לפני מאה וארבעים וחמש שנה, כיון שקבע ישיבתו בארץ חמדה, קיבל על עצמו לא לאכול כי אם מפירותיה. מעשה והיתה שנת בצורת והיו בני צפת משתמשים בקמח שהובא מחוץ לארץ, אבל רבי אברהם דוב סירב להביא לתוך פיו מתנובת ארץ העמים, אמר: כשמוזכרת בתורה קושיית "מה נאכל בשנה השביעית", מדוע הפסוק אינו משיב בפשטות: תיבאו תבואה מחוץ לארץ! משמע, איפוא, כי לא זו הדרך. (מעיינות הנצח)

וכי תאמרו מה נאכל בשנה וכו' וצוית את ברכתי לכם וכו' (כה, כ)

בשם אחי החסיד המפורסם, יש לדקדק היות שהתורה יצאתא בכאן מדרכה שדרך הקרא לכתוב איזה יתור לשון בפסוק אפילו אות א' ועי' מתורץ כמה קושיות, אבל הקושיא לא נכתב בעצמה בתורה, וכאן נכתב הקושיא בתורה, וטוב היה שלא לומר כי אם וצוית את ברכתי וממילא

פרשת בהר-בחקתי

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ וכו' ושבתה וכו' שש שנים וכו'.

הדקדוקים מבוארים. ואפשר במה שכתב הרב כלי יקר דטעם השמיטה להחזיק האמונה כי הכל שלו יתברך והוא מושל בכל, ומוזה ישכיל אנוש שלא יתעסק יום ולילה בסחורה ויניח התורה, דכשיש אמונה בו יתברך יש בטחון, ובהבטחה ימצא שמחת גוף נפש, וקורא בתורה ואינו מטריד עצמו כ"כ בסחורה.

וזה שאמר וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר, כלומר בעבור הנאמר "בהר סיני" היא התורה אמירה לגבוה, כי עתה יכנסו לארץ ויטרדו טרדין עלי אדמה, ואדם בהול על הארץ ועל הפירות נחלת שדה וחרם, ויאמר נא ישראל גם לי לבב לקרות ולשנות, אבל מה אעשה וכל עמל אדם לפיהו, והצאצאים והצפיעות לפיהן ישיב אוכל למו. וכן עתה זוה אותם על השמיטה להודיע ולפרסם האמונה והבטחון, וכשהני תרין דאינון חד יקבע בלבם ימצאו מקום וזמן ללמוד.

וזה שאמר דבר אל בני ישראל כי תבואו אל הארץ, בה"א הידיעה, הטובה והרחבה אשר אני נותן לכם נותן בהוה, כי אני מברך אותה תוציא צמחה ופירותיה טעמן ונימוקן מרב כל. ושבתה הארץ שבת לה', להחזיק הבטחון והאמונה, וכשיש לכם אמונה ובטחון תוכלו לעסוק בתורה.

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה'.

פירש"י ז"ל "שבת לה', לשם ה', כשם שנאמר בשבת בראשית".

כבר בארנו (בפ' כי תשא) עה"פ ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורתם וכו', אשר עיקר שמירת השבת היא להשריש קדושת השבת גם ביוצאי חלציו וממנו יראו וכן יעשו לשמור את השבת לדורות עולם הבאים אחריו, אבל מי שאינו מוריש את התורה הקדושה ומצותיה לבניו אחריו, אזי אפילו אם הוא גופו מקיים את כל התורה כולה בלי שום חסרון, מכל מקום נמצא עוקר את התורה מישראל ח"ו, ולכן מחוייב כל אב בישראל לשים עיניו ולבו על חינוך בניו ובנותיו בדרך התורה והמצוה, כי היא אבן היסוד ובלא זאת תהיה כל עבודתו פגומה וחסרה בעיקרה.

והנה חינוך הבנים יתכן בשני אופנים, הא' בהיותו משנן להם את הדרך הטוב והישר הרצוי לפני האלקים, בדרך הלימוד כקורא מתוך הספר. הב' שיהיה הוא גופו עוסק בתורה ומקיים מצוות השי"ת בדחילו ורחימו באופן נעלה הנראה למראה עיני נפשות ביתו, וזה בעצמו הוא הלימוד הנכון להורות הדרך ילכון בה והמעשה אשר יעשו. כי כאשר יקבל על עצמו עול מלכות שמים ועול תורה ומצוות באמת, ממשיך בזה השפעה עצומה על כל סביביו ובפרט על נפש בניו ובנותיו, ("דוגמא לאחרים" - הוספת העורך) וממילא הם נמשכים מאליהם להחזיק בדרכו ברעותא דלבא. והאופן הזה הוא המעולה והמשובח בדרכי החינוך כמובן לכל בר דעת. (דבר חיים-רבי חיים מרדכי בן רבי איתמר אדמו"ר נדבורנה זצ"ל)

ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ (כה, ד)

ישב אחד הרבנים אצל ה"חזון איש" וניסה לדבר על לבו שוירה לקולא בענין שביעית. אמר: הלא שמיטה בזמן הזה היא רק מדרבנן ממילא אין חיוב להחמיר כל כך... השיבו ה"חזון איש": הלא כמעט כל האיסורים שיש לנו הם רק מדרבנן, כמעט שלא מצויים אצלנו איסורין דאורייתא, האם מליחת בשר היא דאורייתא, הרי רוב הפוסקים הכריעו שדם מבושל אינו אלא מדרבנן ועוד כיוצא באלו. מ"מ כאשר מישוהו לא ימלח

נא לא לעיין בגליון בשעת התפילה. חזרת השי"ן וקריאת התורה.

יש מחמירים לא לשלטל אפי' במקום שיש עירוב. (עיין דינים והנהגות חזו"א פרק י"ב א-ג)

לא יקשה שום אדם לומר מה נאכל.

ונראה שהש"ת ב"ה כשברא את העולם השפיע מטובו צינורות מושכים שפע לצרכי בני אדם ודרך השפע שלא להפסיק כלל אלא כשהאדם נופל ממדרגתו ואין לו בטחון בבורא ב"ה המשגיח אמיתי הזן ומפרנס בריוח בלי הפסק כלל אז עושה האדם ההוא במחשבתו ההיא אשר לא מטוהר פגם חלילה בעולמות עליונים ומתישין כח פמליא של מעלה ר"ל ואז נפסק השפע חלילה וצריך הש"ת ב"ה לצוות מחדש השפע שתלך כמו מתחילת הבריאה וזה הוא "כי תאמרו וכו'" שהתורה מלמדת לאדם דרכי השם שיהיה שלם בבטחונו על אלקיו ולא יאמר כלל מה יאכל, כי כאשר חלילה יפול מן הבטחון לחשוב מה יאכל, הוא עושה פגם חלילה בהשפע ואטרחו כלפי שמיא לצוות מחדש.

"וכי תאמרו" פירוש כאשר תאמרו כך ואז תטריחו אותי וציויתי וכו' אלא לא תתנהגו כך ותבטחו בה' בכל לבבכם ואז תלך השפע בלי הפסק כלל תמיד לא יחסר כל בה.

הברכה בשנה השביעית

וצוית את ברכתי לכם וגו' (כה כ-כא)

מתוך איגרת שכתב הג"ר בנימין מנדלסון זצ"ל מרא דאתרא דקוממיות בשנת תשכ"ג למחבר ספר "משנת יוסף" על מסכת שביעית.

...אחרי אותה שנת השמיטה תשי"ב לא היה לנו חטים לזרוע, לפי שבחטים משביעית לא רצינו לזרוע ובדוחק השגנו חטים מקיבוץ סמוך משנה ששית, חטים שבורים ומתולעים שלא היו ראויים לזריעה כלל, ושאל אותי להבחל"ח האברך המופלג ר' יחיאל ע"ה שהוא ראש ענף הפלחה בקוממיות, מה לעשות, ואמרתי לו אם אין על פי הלכה חטים אחרים, תהיה מאמין בחי העולמים וזורע (וכלשון הירושלמי המובא בתוס' שבת ל"א) והש"ת יעזור בחטים אלו.

והנה כל סיבותינו שחקו עליו, על שזרע בחטים כאלה, והזהירוהו לבל יעשה היזק של כעשרים אלף ל"י, אך הוא בתום לבבו מילא אחר דברי, ובטחנו בהש"ת, והנה בשנה זו לא היו גשמים בתחילת החורף וכל אלה שחרשו בסוף שביעית וזרעו תיכף במוצאי שביעית נרקבו זרעיהם בקרקע היבשה, ואנחנו לפי שלא חרשנו בסוף קיץ של שנת השמיטה גם לא בחול המועד סוכות של מוצאי שביעית ונמשכה חרישתנו עד מאוחר לתוך החורף, ואח"כ נמשכה זריעתנו וכשגמרנו בחדשי החורף התחילו הגשמים לרדת בשפע, והצלחנו בעז"ה בתבואתנו בברכה מרובה מאד, ונעשו פלאות בחטים השבורים והמתולעים שזרענו, כי גדלו והצליחו ועשו פרי, בזמן שבכל הסיבה לא היה יכול, והיה לאות שהש"ת שולח ברכתו לשומרי שביעית.

עוד שני דברים נפלאים היו לנו בקוממיות בשמיטה תשי"ט שמרן הגאון מבריסק זצ"ל אמר עליהם שמצוה לפרסמם, ולכן אודיעם לכבוד תורתו, בחדשים הראשונים של שנת השמיטה היה זרוע בשדות מאכלי בהמה שזרעו לפני שביעית, שמותר לקצור בשביעית ולאכול בקדושת שביעית כשיטת הרמב"ן ז"ל שנוהגים כן בארץ ישראל והנה ביום ששי אחד בא ארבה לרוב לכפרים הסמוכים ואנשי מקומנו באו אלי בחרדה שיש סכנה גדולה של אכילת כל הנזרע, על ידי הארבה, ואמרתי נראה ישועת הש"ת בשמיטה והנה בא מחנה גדול של ארבה עד לגבול קוממיות, וכשאך הגיע לגבולנו תיכף פנו לנו עורף, וכלעומת שבאו כן הלכו, ולא נשאר ארבה אחד בכל גבולנו ולא הזיקו מאומה, וכשסיפרתי למרן זצ"ל את הנ"ל, אמר זה מופת שצריכים לספר וציווה להביא רמב"ן ז"ל על שמות וקרא לפנינו את דברי הרמב"ן ז"ל (שמות י, יד) בשם ר"ח ז"ל שכתב מעת עתירת משה רבנו עד עכשיו אין ארבה מפסיד בכל גבול מצרים וכו' ועל זה נאמר שיחו בכל נפלאותיו עכ"ל. ולמדנו כוונת מרן זצ"ל שמהרמב"ן ז"ל מוכח שנפלאות בארבה צריכים לספר.

הדבר השני בשנת תשל"ז החליטה הסוכנות לנטוע פרדסים לכמה ישובים וביניהם גם לקוממיות, אמנם העמדנו תנאי כי מסכימים אנו רק אם יתחייבו לשמור כל הלכות שמיטה בפרדס לפי הוראותי, כשנה או יותר נתעכב הדבר בגלל זה, כי הם סירבו למלא את התנאי שלנו, ואנחנו עמדנו על זה כצור חלמיש, ובמשך הזמן התיאשנו כבר מכל הפרדס הגם שבעבודות הפרדס היו מתפרנסות כמה וכמה משפחות והיה מגיע רווחה לקוממיות וגם כ"ק אדמו"ר מגור שליט"א הסכים אתנו ועודד אותנו כי קוממיות תחיה גם בלי פרדס.

עד שבשנת תשי"ח דברנו עם מנהל הפרדסים מר ויגודסקי, והסברתי לו את גודל קדושת השמיטה ועד כמה שחביב עלינו מצוה זו ונתרשם מאד, וקבלנו ממנו הוכחה כתובה וחתומה על ידו, כי הפרדס ינטע וכל דיני שביעית ישמרו בו כפי הוראתי וכן היה, הפרדס ניטע, השקע בו חצי מליון ל"י ומנהלי הפרדס מילא תמיד אחר הוראתי. והנה במשך זמן עבודת הפרדס בשנת השמיטה תשי"ט שנעשתה בדיוק כפי הוראתי, אמרו לי מנהלי הפרדס שלדעתם אני מסכן את הפרדס ע"י שלא נעבד כראוי מחמת הוראתי, ואני עלול לגרום להפסד הסכום הגדול שהשקיעו בו.

פעמים רבות הייתי חושב מה יהיה אך חיזקתי את עצמי בבטחון בעצם המצוה ובזכות הפוסקים ז"ל שלפי דבריהם פסקתי, ובפרט בזכות

הרמב"ם זצ"ל שהחמירי כמותו הרבה פעמים שבודאי יעזור הש"ת שלא יתחלל שם שמים על ידינו, וב"ה סוף מנחם אב תשי"ט בא מנהל הפרדס ואמר לי בהתרגשות רבה כי שנים עשר פרדסים ישנם תחת ידו ובכולם עבדו כרגיל מלבד בפרדס קוממיות שלא עשו את הרצוי והצריך לדעתם, ולבסוף פרדס קוממיות הצליח מאד הרבה יותר משאר הפרדסים, ושאל אותי שאסביר לו הדבר ואמרתי לו שה"אני מאמין" הראשון הוא שהש"ת "הוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים", וגם הפרדס, ולפי שאנחנו עשינו רצונו יתברך בפרדס, הצליח הש"ת את הפרדס וכך נרשם במחלקת הפרדסים הממשלתית: הפרדס בקוממיות לא עובד בכל שנת השביעית והצליח".

וצוית את ברכתי לכם וגו' (כה כ-כא)

בתחילת שנת תשי"ג, במוצאי שביעית, פנו אנשי המושב "קוממיות" בשאלה אל ה"חזון איש": ילמדנו רבינו: כלום רשאים אנחנו לחרוש בחול המועד סוכות לקראת זריעת החורף, כי קיים חשש שלא נספיק על עונת הגשמים ונחא צפויים להפסד מרובה אחרי שהשבתנו על כל עבודת הקרקע בשביעית?

להפתעתם הרבה של החלקאים השיב ה"חזון איש" לשאלתם אף הוא בלשון תמימה, ובפשיטות גמורה: וכי מי יאמר לכם שתאחרו את עונת הגשמים, שמא תקדימו יותר מדי ונמצאתם מפסידים דוקא בגלל העבודה בחול המועד! שמעו אנשי "קוממיות" לעצתו ולא חרשו בחול המועד. והנה שנה זו שחונה היתה בתחילתה, ונעצרו הגשמים עד חנוכה ומושב קוממיות שהתאחר בזריעה, היה היחידי בכל רחבי הנגב שהצליח ביבול שדותיו.

<< פרשת בחקתי >>

אין להבין דברי תורה בלא עמלה

אם בחקותי תלכו (כו ג)

שתהיו עמלים בתורה. רש"י.

בלא עמל אין כלום, "לא יגעתי ומצאתי - אל תאמן" (מגילה ו, ב) הכתוב אומר: "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה', ודעת אלקים תמצא" (משלי ב ד-ה). ואמר רבינו: מצינו שכאשר הכתוב אומר "אז" הרי זה תנאי, אז, ולא קודם לכן. כמו שאמרו (ברכות לא.) שריש לקיש לא מילא פיו שחוק מאז ששמע מרבי יוחנן שאסור לאדם שימלא פיו שחוק בעוה"ז, מדברי הכתוב "בשוב ה' את שיבת ציון - אז ימלא שחוק פיננו" (תהלים קג) כלומר: אז ולא לפני כן, ה"ה כאן: אין להבין תורה ויראה בלא עמל ובקיש ככסף וכמטמונים.

(שיחות חפץ חיים ח"ב, אות לח. ח"ח החדש)

על מדת העמל הנדרשת כדי לרדת לעמקה של הלכה, הביא רבינו את דברי רב שהעיד בעצמו שמונה עשר חודשים גדלתי אצל רועי בהמה לדעת איזה מום קבוע שאפשר להתיר בו בכור ואיזה מום עובר (סנהדרין ה, ב) ואמר: הגיעו נא בנפשכם! אם רב, גדול האמוראים, שהיה במדרגת תנא "רב תנא הוא ופליג" (עירובין נ, ב) צריך היה להקדיש שנה ומחצה מחייו, להתגורר בין רועי בהמות, והכל כדאי היה כדי לקנות שלמות בהלכה אחת מהלכות התורה! כמה נדרשים אנו, שהננו "כי אצבעתא בקירא לסברא וכי אצבעתא בבירא לשכחה" (עירובין נג, א) כדי להגיע להלכה ברורה באיזה שהוא מקצוע בתורה!

(מים חיים, בחקותי, חפץ חיים החדש)

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם (כו ג)

ידוע שיש שני אופני לימוד תורה. האחד, לעצם קיום מצות תלמוד תורה, ואותו מקיימים בכל דבר שלומדים, אפילו בלימוד סדר טהרות שאינו נוהג בזמננו, והשני שמחוייב ללמוד כדי לידע איך לנהוג למעשה, וחלק זה קודם בלימודו, והוא מפורש בתורה בכמה מקומות: "וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אותם" (במדבר טו, לט), "ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם" (דברים ה א) "אם בחקתי תלכו ואת משפטי תשמרו ועשיתם אותם" (ויקרא כ ג) ופירש רש"י: "אם בחקתי תלכו" שתהיו עמלים בתורה, "ואת מצוותי תשמרו" הוו עמלים על מנת לשמור ולקיים, וכיוצא בזה פסוקים הרבה. ועיין ביורה דעה (רמז ש"ך סק"ה בשם הפרישה) שאותם בעלי בתים שאינם לומדים אלא ג' וד' שעות ביום, לא ילמדו גמרא אחר, אלא ילמדו הלכות פסוקות כדי שידעו איך לנהוג למעשה. ועל זה אמרו "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא" (סוף נדה).

וחובת לימוד ההלכות גדולה בימינו מבדורות הקודמים. משל למה הדבר דומה, לשני גבירים שהשתדכו. זה אמר: החופה תהיה בעירי, לכבודי ולכבוד מכרי הרבים. וזה אמר: כבודי אינו נופל מכבודך ומכרי אינם מעטים ממכריך ובעירי תהיה! נמנו וגמרו לערוך את החתונה באמצע הדרך, באכסניית דרכים. סמכו על בעל האכסניה שיכין סעודת נישואין כהלכתה, ולא הביאו עמם אלא יין שרף ומגדנות לרוב.

אבל הם נקדנים היו, ואמרו: פונדק זה קרוב אליך יותר, והפונדק האחר כבר קרוב יותר לצד שכנגדו, עמדו ומדדו וקבעו: נקודה זו אמצע הדרך היא, ובה תערך החתונה! דא עקא, שאותה נקודה בפאת יער היתה,

במקום שממה, ניצחה העקשות את השכל הישר, ולא יכלו עוד להסתפק בהבאת מיני תרגימא, לשם, היה עליהם להביא את עיקר הסעודה! והנמשל: בדורות הקדמונים גדל כל יהודי במקום תורה והחיים זרמו בנתיבים הקבוע. כך למד כל אחד את ההלכות השכיחות מאבותיו, וכל בת למדה הכל מאמה. יכולים היו איפוא להסתפק במגדנות, בלימוד גמרא וסוגיות שאינן נגיעות להלכה, אבל בזמננו שגלויות נעקרו וסדרי עולם השתנו, המסורת המועברת מאב לבן ומאם לבתה התרופפה והחידושים הטכנולוגיים משנים את תנאי החיים לבלי הכר, שוב אין לסמוך על ידיעת בית אב, ויש לכל אחד להביא עמו את עיקר הסעודה. ללמוד ולשנן את ההלכות מעיקרן, כדי להיות לבן העולם הבא.

אם בחוקותי תלכו (כו ג) שתהיו עמלים בתורה (תורת כהנים)

ביאר הג"ר שמעון שקופ זצ"ל, העיקר היא ההליכה וההתקדמות, העליה והשגשוג, וזאת ניתן להשיג אך על ידי "שתהיו עמלים בתורה". רק העבודה העצמית של האדם מסוגלת להקנות את הדברים כגנין עצמי בנפשו, עד שנעשית "תורה דלילה". וכה היה ר' שמעון רגיל לומר: לא בחסד כשרונותיו יגיע אדם אל המטרה, כי אם בכח הפרייתם ויצירתם כדי עמל ויגע. כי אמנם רק היגיעה בתורה היא המפתחת את אישיותו ומשכללת אותה, למען ילך בחוקותי, ילך, במובן, מתקדם ועולה, משתלם ומשגשג, עדי יגיע לגביה מרומים.

(מפי רבי שמעון שקופ בס' היוכל לכבודו, ע' עח. משולחן גבוה)

ואילו הגה"צ רבי ירוחם ליבוביץ היה אומר, שה'בחקתי תלכו' צריך להיות באופן של 'עמלים בתורה'. שכשם שהאיש החוזר מעבודתו ניכר על פניו שהוא מותש ויגע מעמלו לפרנסה, כך צריך שיהא ניכר על פני הלומד בצאתו והליכתו כי שב הוא מעמל בתורה.

(מפי הרב זאב קרצ'ר. משולחן גבוה)

דבר אחר: משל לקבוצת אנשים שישבו וסעדו סביב שלחן אחד, וכאשר קמו ועזבו ללכת נותר אחד מהם לשבת, והכל לא הבינו מדוע ממאן הוא ללכת, עד שהביטו וראו שאיש זה קטוע רגליים. שכל עוד היו יושבים אצל השלחן היו הכל שווים, ורק משיצאו ללכת נפרדו הדרכים וניכרו ההבדלים. לכך אמרה תורה "אם בחקתי - תלכו". שכל זמן שאתם יושבים בבית המדרש ולומדים עדיין לא ניכר הבדל ביניכם. רק משיצאים אתם אל הרחוב, אל העולם הגדול, או אז רואים הכל למי יש רגליים ולמי לאו. האם כל רוחות שבעולם לא יזיוזם מדרכם, או שכל רוח קלה מפילתם ארצה. מבחנכם האמיתי יצלח, אך "אם בחקתי תלכו", שתלכו עם התורה. (רבי נחום זאב זיו מלקס-דרכי מוסר, משולחן גבוה)

או אפשר: "תלכו" כפשוטו, שגם בהליכתו לא יפסוק מעמלו בתורה, ומשינון תלמודו. כי יגיעתו ועמלו של בן תורה נבחנים בדבורו מחשבתו בכל עת, גם בהיותו בדרך. "אם בחקתי תלכו", הוי אומר, שאם ישראל משננים התלמוד גם בהליכתם בדרך, או ת הוא שהם עמלים בתורה.

(בשם רבי משה שניידר טעם ודעת - משולחן גבוה)

אם בחקתי תלכו (כו ג) שתהיו עמלים בתורה. רש"י.

בעת כהונתו של רבי משולם איגרא כרב ואב"ד בעיר טיסמניץ, נכנסו אליו פעם שני בעלי בתים מעיר סמוכה לדין תורה, ומתוך חומר הענין ביקש הגאון שיפסיקו עתה ויחזרו למחרת. כשיצאו מביתו, החליטו שאין ביכולתם להמתין עד יום מחר, והסכימו לחזור לעירם ואת דבר השאלה ישאלו לרב דמתא, וכן עשו. כששמע אותו רב את שאלתם הקשה והמסובכת, ביקש מהם שישובו אלי בעבור כמה רגעים. נכנס הרב לחדר אחר והתפלל להשי"ת בבכיות גדולות שיעזרהו לפסוק את הענין הקשה שהובא לפניו, כיון שאינו יודע את פתרונו והוא חושש שמא יצא עליו קול שאינו יודע צורתא דשמעתתא. ואכן נתקבלו תפילותיו ונפל בדעתו לפתוח איזה ספר, והנה להפתעתו נתגלתה לפניו אותה שאלה ממש - והתשובה בצדה. שמח הרב שמחה גדולה ומיהר לצאת אל בעל הדין ופסק להם את דינם.

כעבור זמן נודמן לאותם שני בעלי הדין לשהות בעיר טיסמניץ, וחשבו שהגם שכבר נפסקה להם שאלתם, בכל זאת מן הראוי להכנס לרבי משולם איגרא לשמוע מה היה הוא פוסק בכגון דא. נכנסו אליו וביקשו מחילה על שלא שבו אליו בעת ההיא, אמנם עתה מבקשים הם לשמוע את תשובתו. ענה רבי משולם את תשובתו, והנה היה זה ממש אותו פסק שפסק להם אותו הרב של עירם. התחילו האנשים לגחך ולצחוק. ראה זאת רבי משולם ושאלם על מה ולמה צוחקים הם. אז סיפרו השניים את כל השתלשלות המעשה, שכיון שהיתה שעתם דחוקה, פנו אל רב פלוני כדי שיפתור להם את שאלתם, והוא אכן עשה זאת בתוך רגעים ספורים. כששמע רבי משולם את דבריהם התמלא התפעלות רבה, ואז חשב בלבו שאם היה ביכולת אותו רב לפסוק שאלה כה חמורה תוך כמה רגעים, אזי מן הסתם הוא גאון גדול, ואם כן חייב הוא להקביל פניו.

כאשר הגיע רבי משולם אל ביתו של אותו רב התמלא הרב מורא ופחד, ומיהר להתעניין על מה ולמה הטריח הגאון את עצמו אל ביתו. סיפר לו רבי משולם כי התמלא התפעלות כיצד עלה בידו לפסוק במהירות רבה כל כך שאלה עמוקה וקשה שכזו. הודה אותו רב על האמת וסיפר כי

אמנם לא ידע מה להשיב, ובכה במר נפשו להשי"ת שיחלצהו מן המצר ויגלה לו את הפסק, וכך היה.

כששמע רבי משולם את הדברים סרה התפעלותו בבת-אחת, נענה ואמר: "לככות גם אנו יכולים, אולם הדרך הנכונה היא לעמול בתורה". נתן לו שלום והלך לו לדרכו.

(רבי יהודא זאב סגל-יראה ודעת)

אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם (כו ג')

יש לתת טעם וסברא מה ראה ה' הטוב על ככה, ללמד לאדם בתחילה כל התורה כולה טרם צאתו לאור עולם, ולהשכיחה שוב ממנו כשא לאויר העולם, והלא דבר הוא.

ושמעתי בזה בשם הגאון רשכבה"ג התנא האלקי מוהר"א מוויילנא זלה"ה, כי טוב מאד עשה ה' בהשגחתו יתברך, ללמד לאדם, טרם יוצא לעולם השפל מלא הבל וריק ותהו, כל התורה כולה. דאלולי כן אין כל בריה ולשון היתה יכולה להשיג רוחניות התורה וקדושתה ואצילותה, והיה מן הנמנע להשיג עמקי סודותיה. ולפיכך מלמדין אותו כל התורה כולה טרם צאתו, שעדיין אינו מלוכלך בחטא ויכול להשיגה, ואחר כך כשלומדים עמו בעולם הזה, נשמתו נזכרת מה שלמדה כבר ונקל לה להשיגה, כי נזכר האדם מה שלמד כבר. וזהו אמרם "יגעתי ומצאתי תאמין", דמצאיה שייך רק על דבר הנאבד, והיינו התורה שלמד האדם ושכחה כשסטרורה על פיו, ואחרי היגיעה שוב הוא משיג חלקו והיינו יגעתי ומצאתי את הנאבד.

ומה שהוצרך לסטור על פיו ולשכחו, גם הוא לטובת האדם ומחסדי האל יתברך. כי אילו בא האדם לאור עולם ותלמודו בידו, והיה יודע כל התורה כולה בלי עמל ויגיעה, לא היה מקבל שכר עליה. אבל עתה שהוא צריך לחזר אחריה, ולטרוח בה ולהגות בה יומם ולילה, הוא מקבל שכרו משלם, בזה ובבא. עד כאן דברי הגאון הנ"ל זלה"ה, ודברי פי חכם חן ושפתיים יושב. נוסח אחר בשם הגר"א.

(פתחי נדה דף לב להגר"ב רנשבורג תלמיד הנודע ביהודה, פניני חידושי הגר"א)

ואכלתם ישן נושן (כו י). רש"י: הפרות יהיו משתמרין.

להנהגה מיוחדת זוכים עמלי תורה המשקיעים ראשם ורובם בתורת השם. כתוב בתהילים (ל"ז, כ"ה) "נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב", וכו', מתגשם לנגד עינינו פעמים רבות כאשר נתקלים באברכים שבדרך הטבע לא היו מסוגלים לפרנס גם משפחה קטנה, על אחת כמה וכמה כשמדובר במשפחה מרובת ילדים שהוצאותיה מסתכמות בסכומים גבוהים. הרה"ג ר' יצחק דוד גרוסברד סיפר במהלך שיעור בדף היומי, על אברך שניגש לפני מספר שנים לרשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל וסיפר לו על התוכנית המתקמת במוחו לצאת לעבודה, רק בשעות הלילה, דהיינו שבמשך כל היום ימשיך לשבת וללמוד, ורק בלילה ישלח ידו בעיסוק פלוני שיכניס לו משכורת נאה ומכובדת.

מרן ראש הישיבה ייעץ לו שלא לעשות כך, אך האברך התעקש ומימש את תוכניתו.

לאחר כמה חודשים חזר השואל אל הגרא"מ שך, וסיפר לו דברים כהווייתם: אמנם הכנסותי גדלו בהרבה, אך כשאני עושה את המאזן החודשי שלי עולה בידי נתון מדהים. כאשר הייתי שקוע ראשי ורובי בתורה, שכל שעות היממה, נשאר לי יותר כסף בכיס, ואילו כיום כשאני עובד ומשתכר היטב, כמעט ואין בכיסי פרוטה לפרוטא.

החזיר לו מרן: "הדבר פשוט כביעט בכותא. לאברך השקוע בלימוד, שתורתו אומנותו, יש הנהגה מיוחדת בשמים, מתייחסים אליו בצורה אחרת, ואם הקב"ה הבטיח לפרנס את לומדי התורה ולישא בעול כלכלתם, הרי שדרכים רבות יש לו, לא-ל עליון, כיצד להחיל את הברכה על המילגה המצומצמת שמקבל האברך בכולל. אבל משביקשת לצאת ממסגרת הלימוד ולהתחיל לעבוד, הרי שההנהגה כלפיה היא שונה, ומתייחסים אליך כאל אדם עובד, המתייגע לפרנסת ביתו, ואם כן הרי ברור שכדי שיהא סיפק בידך לכלכל את ביתך וילדיך על פי סוג העבודה שלקחת על עצמך, אין די רק בכמה שעות בלילה, אלא צריך להשקיע מאמצים הרבה יותר גדולים כדי להגיע אל הסכום המתבקש".

מרן ראש הישיבה חזר וביאר כמה פעמים באותה הזדמנות את ההנהגה השמיימית עם בני תורה המשפיעה ברכה והצלחה בכספי המילגה של הכולל. הנהגה זו "שומרת" גם על מכוונת הכביסה שלא תתקלקל ועל יתר המכשירים בבית שלא תארע להם תקלה, היא סוככת על בני הבית מפני מחלות, וכל זה כדי לחסוך מן האברך הוצאות מיותרות.

מה שצריך להדגיש, כמובן, הוא, שתשובתו של מרן ראש הישיבה התייחסה רק לאותו אברך, וברור שכל יהודי הנתקל בבעייה דומה הקשורה לפרנסה, עליו לשאול שאלת רב.

(טובך יביעו)

ואם תלכו עמי בקרי (כו כ')

זו דרך התורה כאשר יצליחו עניניו של אדם ויצאו לו על הנכונה שיתבונן בעצמו וישית אל לבו כי הוא חסד השי"ת לא מפני זכותו ומעשיו הטובים וכענין שכתוב (דברים ט) לא בצדקתך וביושר לבבך, וכאשר יבואו עליו צרות ומקרים שיודה עלי פשעו לה' ויחשוב כי אין זה אלא מצד חטאו ולא שיתלה אותם במקרה כי אם יתלה זה במקרה הנה

הקב"ה יוסיף לו מאותו מקרה, וזה שאמר ואם באלה לא תוסרו לי והלכתם עמי קרי והלכתי אף אני עמכם בקרי, וכן אמר עוד ואם בואת לא תשמעו לי והלכתם בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי כלומר אשכננו עליהם בחמה.

אז תרצה הארץ את שבתותיה (כו לד)

מה טעם נשתנתה מצוות שמיטה משאר מצוות שבתורה, שבעטיה באה הגלות? ברם, הלא מצוות שמיטה באה ללמדנו כי השי"ת הוא אדון העולם ולו כל הארץ ומלואה, הרי אם עושה אדם רצונו של מקום מעניק לו השם יתברך את אדמתו לשש שנים נוספות, וכן הלאה. אבל אם איננו עושה רצונו של מקום ואיננו מקיים מצוות שמיטה, הרי זאת אומרת שהוא רואה את עצמו אדון לאדמה. וא"כ אין עצה אחרת אלא להגלותו מעל האדמה הזאת, למען ייווכח לראות שהיא אינה שלו כלל ועיקר.

(חשבה לטובה, מעיינה של תורה)

וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר (כו מב)

מה ענין זה אצל התוכחה? ברם, אם היו לכם אבות כאלה, כאברהם יצחק ויעקב, והיתה לכם ארץ קדושה כארץ ישראל הרי גדול חטאכם כמה וכמה מונים. בן למשפחה מיוחסת, שגדל בחצר המלוכה, אם הוא חוטא נגד המלך, הרי חטאו גדול בהרבה מזה של איכר פשוט שגדל בכפר.

ברוך הגבר אשר יבטח בד' והיה ד' מבטחו (תהלים יז ז). כאשר אדם בוטח בד', אף כי הדבר קשה עליו מאד, מסייעים אותו מן השמים שיוכל להגיע לידי בטחון מלא ושלם, לפיכך יעשה אדם ראשית את שלו ויהיה בעל בטחון, ובסופו של דבר יזכה לכך שהשי"ת יהיה באמת מבטחו.

(שיר מעון, מעיינה של תורה)

דבר זה כשלעצמו הינו הברכה הגדולה ביותר, שעל ידי הבטחון הוא מתקרב להשם יתברך. כי אפילו אם לא השיג את מבוקשו, הרי מכל מקום השיג זאת שהיה לו בטחון. ומאידך, מי שבוטח באדם, אף אם השיג את מבוקשו הרי בשל כך היה, מד' יסור לבו (שם פסוק ה) ואין לך קללה יותר גדולה מזו. (הרה"ג ר' יוסף יוחל הורביץ ז"ל, מעיינה של תורה)

זהירות בממון אחרים

נכדו של הגאון רבי יהושע-זליג דיסקין זצ"ל סיפר לנו מעשה מופלא שהיה אצל סבו, רבה של פרדס חנה, ביום פטירתו של מרן החזון איש זצ"ל. האירוע המעצב של פטירת גדול הדור, התפרסם לא רק בריכוזים החרדיים בארץ ובעולם. גם כלי התקשורת הכלליים הקדישו לכך סיקור נרחב, ובאחד העיתונים החילוניים שפרץ התפרסמה ידיעה גדולה בעמוד הראשון שכותרתה היתה "הרב קרליץ", רבם של החרדים בבני ברק, מקסובה, נפטר לבית עולמו. ההלוויה תיערך היום בבני ברק.

בשעת בוקר מוקדמת, כך מספר לנו הנכד, הרה"ג רבי אברהם דיסקין, התדפק על דלת ביתו של סבי בפרדס חנה יהודי שאינו שומר מצוות, והוא נסער מאוד. לשאלתו של סבי במה יוכל לעזור, השיב האיש שזה עתה קרא בעיתון את הידיעה על פטירת הרב קרליץ מקסובה, ואני רוצה להודיע כאן בביתו של הרב המקומי דפרדס חנה, שהרב קרליץ נותר חייב למשפחתו, עוד בהיותו בקסובה, סך של 200 רובלים.

האיש הוסיף וסיפר שלא ידע כלל שהרב קרליץ עלה ארצה, שאם היה יודע - אין ספק שהיה הולך לביתו, ודורש את הסכום. עכשיו, מששמע שנפטר, באתי לשאול את כבוד הרב אם יוכל לסייע בעדי לאתר את בני המשפחה, כדי שישבו לי את החובי.

רבה של המושבה, שהיה בקשרים הדוקים עם החזו"א, התקשר מיידית להגאון רבי שמואל גריינמאן זצ"ל, גיסו של מרן החזון איש, וביקש לעדכן אותו בפרטי הסיפור. מיטתו של מרן זצ"ל היתה נתונה עדיין בביתו, ואלפים התאספו סביב הבית לקראת מסע ההלוויה.

וראה זה פלא; מיד כאשר החל רבה של פרדס חנה להעלות את הנושא, גילה הגר"ש גריינמאן שביום בו עלה מרן החזו"א ארצה, הצביע בפני בני ביתו על שקית שהיא מניח בצד, למשמרת, ובה... 200 רובלים, והודיע שמדובר בחוב שנוטר למשפחתו בקסובה לאחר הסוחרים היהודיים שפעלו שם, "והנני מעיד, אמר החזו"א, שבמשך תקופה ארוכה נקטנו עוד בהיותנו בקסובה בכל האמצעים שעמדו לרשותנו על מנת לאתר את הסוחר ההוא, ולהשיב לו את החוב, אבל זה נעלם כאילו בלעתהו האדמה, ולא עלה בידינו לברר היכן הוא נמצא".

הגרי"ו דיסקין סיפר שבני ביתו של מרן זצ"ל אמרו שהחזון איש אמר שלא ברור לו שאכן מדובר בחוב ודאי, אבל גם בתורת ספק הוא משאיר את השקית הזו, ובה הכסף, כדי שברגע שיאותר הסוחר מקסובה, תהיה אפשרות להחזיר לו את החוב. מרן החזו"א לא הזדקק אפוא למחילתו של האיכר ההוא. לפני שיצאה ההלוויה לדרכה בבית החיים של בני ברק, נשלח הכסף לפרדס חנה.

לא תמיד נעים לשמוע את האמת...

אותו יום התרגשה סערה על ראשו של ר' יעקב. הוא רק התקשר לאחד ממכריו - יהודי חילוני, אבל בעל לב טוב שסייע לו בכמה ענייניו -

והותקף בשצף קצף. כמה רגעים חלפו עד שהבין ר' יעקב על מה יצא הקצף הגדול: היה זה אחרי הפגישה ההיסטורית הנודעת של החזון איש וצוק"ל לדוד בן גוריון, מי שהיה ראש ממשלתה הראשון של מדינת ישראל.

היו אלו ימיה הסוערים של הקמת המדינה. בכל עניין ועניין קמו מחלוקות וויכוחים, דעתו של איש לא דמתה לדעה אחרת. הוויכוחים היו בין חילונים מן השמאל, לחילונים מן הימין. בין אנשי המזרחי לאנשי האגודה. בין החילונים לאנשי האגודה. כל חוק וכל הצעת חוק עוררו סערות ציבוריות. היו אלו שעות גורליות, היו אלו ימים גורליים, היו אלו החלטות גורליות. עתיד המדינה נתון היה באותם ימים על כף המאזניים: איך ייקבע גורל המדינה? איך תיראה? איזה רוח תנשב במדינה - של שנאת דת והתפקדות מוחלטת, או של כבוד לדת?

הסערה סביב גיוס בנים ובנות הייתה עזה מכל. בייחוד סביב גיוס בנות. החזון איש פסק במלוא החומרה, בלי שום כוונה להתפשר: "ייהרג ואל יעבור" שהבנות לא תלכנה לצבא בשום מחיר! גם לא במחיר של מוות! פריקת עול מוחלטת היא!

ראש הממשלה החליט לבקר את החזון איש. הוא לבחיר לו את עמדת הממשלה, הוא יסביר לו כמה חשוב להתגמש. לאחר כוחות בבניית המדינה הצעירה, לא לקרוע את העם לפלגים-פלגים. כך הוא חשב.

בביקור, שהפך אחר כך לידוע ומפורסם, הגיע בן גוריון אל החזון איש, ושם שטח את טענתו: למה שאנו, החילונים, ניכנע לכם, החרדים, בנושאים שונים? הרי אנו הרוב! מדוע שדעת הרוב תיכנע לדעת מיעוט? השיבו החזון איש, בצטטו את דברי הגמרא: "כאשר נוסעות שתי ספינות בנהר, ומתקרבות זו לעומת זו, ואין מקום לשתייהן לעבור במעבר הצר, מי תפנה למי את הדרך? למי זכות הקדימה? ברור, כי הספינה הריקה צריכה לפנות את הדרך לספינה המלאה יותר. מדוע? כיוון שהיא יקרה יותר, מלאה בסחורה, ושווה כסף רב יותר."

שאל בן גוריון: "מה בין המשל לנמשל"? ענה החזון איש: "ספינתנו מלאה וספינתכם ריקה, לנו זכות הקדימה!" בהמשך הביקור הגיע גדול הדור להסכמות חשובות עם ראש הממשלה, אבל בן גוריון נפגע מאוד מתשובת הצדיק. ספינתו ריקה??? יחד עמו, נפגעו חילונים רבים, וכעת תקף אחד מהם את ר' יעקב, "למה אמר ככה, הצדיק שלכם? אתה רוצה שהספינה שלכם תהיה מלאה? אתה אומר שהיא מלאה? מילא, שתהיה מלאה. אבל גם שלנו מלאה"!!!

ככה? "שאל ר' יעקב בנחת, "במה?"

"כמה? בזה"ל? אף אתה אומר שספינתכם מלאה. במה שלכם מלאה?" במה שלכם מלאה? "רגו האיש". אוה, שלנו מלאה בהמון דברים: ברש"י, ברמב"ם, ב'בית יוסף' וברמ"א, בגמרא, תנאים ואמוראים, ראשונים ואחרונים, נביאי ישראל, צדיקי הדורות: הגאון מוילנה והבעל שם טוב, האר"י הקדוש והש"ך, קדושי עליון, במה מלאה שלכם?"

שלנו גם מלאה! ... בכל מיני משוררים ומשכילים מהדורות האחרונים... שניהם חשו בעליבותה של התשובה, ור' יעקב שאל: "ואתה משהו?" "א... האמת... לא בדיוק..." נבון האיש.

"אני אגיד לך משהו מהחומש. בפרשת שמות, כשמשא ואהרן באו לפני פרעה, והפכו את המטה שלהם לתנין - לענו להם החרטומים, והפכו גם הם את מקלם לתנינים. זה היה פשוט בשבילם. גם הם למדו פרק ושניים בתורת הקסמים. אבל... אבל אז... בלע מטה אהרן את מטות החרטומים.

מה כל כך מיוחד בבליעה זו, המוזכרת בתורה? אני אגיד לך מה. זה מה שהראה, שהמטות שלהם היו בדמות תנין, אבל לא תנין אמיתי. לא תנין חי. המטה של אהרן היה תנין חי, אוכל, זוחל על הקרקע - ולכן היה בכוחו לאכול את האחרים. המטות שלהם נראו כמו תנין, אבל לא היו תנינים חיים... התורה, היא זאת הנותנת חיים לאדם. היא זו המעניקה לנו נשמה וחיות - אתם - כמו בובת שעווה, לאדם חיים. נראים כמו בני אדם, אבל באמת לא בני אדם, אלא דמויות עשויות שעווה. אנו בני אדם! התורה מחייה אותנו! אנו בני אדם חיים! ואתה יכול להשוות בובת שעווה לאדם חי?"

(רבי יעקב אומר הרה"ג יעקב גלינסקי זצ"ל)

לכות מינה דבורה בת פיגל ציפי לברידת הגוף והנפש

כתובת המערכת: 33miron@gmail.com | טל: 055-673-2241

לעילוי שבות

אנו מודים לך על השתתפותך במעשרות השנה, ונא להמשיך ולתמוך בנו. רשימת המעשרות תישלח אליך בדוא"ר. אם אתה מעדיף לשלם באמצעות כרטיס אשראי, אנא ליצור קשר עם מנהל המעשרות. תודה רבה על שיתופך!

לעילוי שבות

אנו מודים לך על השתתפותך במעשרות השנה, ונא להמשיך ולתמוך בנו. רשימת המעשרות תישלח אליך בדוא"ר. אם אתה מעדיף לשלם באמצעות כרטיס אשראי, אנא ליצור קשר עם מנהל המעשרות. תודה רבה על שיתופך!

לע"נ

המאמר הגדול הגאון רבינו **יהושע יוסף ב"ר נחום דב הכהן** זצוק"ל

עזרת כהנים על מסכת דות

נלבי"ע כ' טבת

הרה"ג **אהרן בן רבי יוסף הכהן** זצ"ל

חתן ה"תפץ חיים" יע"א

מחבר ספר "עבודת הקרבנות" ועוד

היארכיט"ו כ"ה בשבט

לע"נ הרה"ג שמעון בן שלמה צדוק זיבילד זצ"ל